

Kvalitetsplan Skole

Læringsmiljø

Forord

Visjon for Lillestrømskolen:

Gjennom fremragende opplæring og skoler som oppfyller sitt samfunnsoppdrag skal alle elevene lære, trives og utvikle seg.

Kvalitetsplanen skal være en støtte for lærere og skoleledere i arbeidet med å forbedre læringsmiljøet. Planen skal til enhver tid bygge på forskningsbasert kunnskap og bidra til kommunikasjon blant de ansatte som baseres på et felles språk og kunnskapsbase. Planen er dynamisk, det vil si at den blir revidert når ny kunnskap kommer til. Den retter seg mot *lærerens kjerneaktivitet, og samspillet mellom lærer og elev.*

Felles forståelse av ny kunnskap synliggjort i lærerens praksis, er planens hoveddel. Utviklingsarbeidet på området vil dermed være kjent og forutsigbart for lærere, rektorer og støttesystemet. Planen skal bidra til å realisere visjonen for Lillestrømskolen ved å:

- Gi den enkelte elev opplevelsen av å lykkes i en skole de trives i
- Gi støtte til den enkelte lærer i dennes profesjonelle utvikling
- Styrke lærernes refleksjon rundt og tiltro til egen praksis
- Støtte lærernes kritiske blikk på egen praksis
- Gi rektorene et verktøy for konkrete tilbakemeldinger på lærernes praksis

Læringsmiljøet er et av *kommunalområde skole* sine sentrale satsningsområder. Arbeidet med å utvikle planen ble igangsatt i Lillestrøm kommune våren 2020 og støtter seg på prinsippene for et godt læringsmiljø i Læreplanen for kunnskapsløfte 2020 overordnet del:

Skolen skal utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle. Et raust og støttende læringsmiljø er grunnlaget for en positiv kultur der elevene oppmuntres og stimuleres til faglig og sosial utvikling. Føler elevene seg utrygge, kan det hemme læring. Trygge læringsmiljøer utvikles og opprettholdes av tydelige og omsorgsfulle voksne, i samarbeid med elevene. De ansatte på skolen, foreldre og foresatte og elevene har sammen ansvar for å fremme helse, trivsel og læring, og for å forebygge mobbing og krenkelser. I arbeidet med å utvikle et inkluderende og inspirerende læringsmiljø skal mangfold anerkjennes som en ressurs.¹

Lykke til med arbeidet!

Arild Hammerhaug
Direktør, tjenesteområde Oppvekst

¹ Kunnskapsdepartementet, 2020, Overordnet del

INNHold

1 OPPBYGGING AV PLANEN	3
DEL 1	3
1.1 FORSKNINGSBASERT KUNNSKAP OM GOD PRAKSIS	3
1.2 LÆRINGSMILJØBEGREPET	5
DEL 2	6
2.1 VOKSENROLLEN	6
DEL 3	7
3.1 IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID	7
3.2 LEDELSE AV IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID	9
3.2.1 Rektors rolle	9
3.2.2 Lærerens rolle	9
3.3. STRATEGI	10
DEL 4	11
4.1 INNLEDNING TIL FOKUSOMRÅDENE	11
RELASJON	12
KLASSELEDELSE	14
PSYKOSOSIALT MILJØ	16
EGENLEDELSE	18
SAMARBEID SKOLE – HJEM	20

OPPBYGGING AV PLANEN

Planen består av fire deler:

- Del 1: Forskningsbasert kunnskap og overordnede planer
- Del 2: Voksenrollen – den autoritative voksne
- Del 3: Implementering og forbedringsarbeid
- Del 4: Verktøyet. I denne delen vises hvordan god praksis har sammenheng med elevers læring, trivsel og utvikling.

Planen har ulike målgrupper og funksjonsområder:

- For de ansatte i skolen er planen et verktøy for forståelse av, refleksjon rundt og utvikling
- av egen praksis.
- For pedagogisk personal er planen også et redskap for veiledning av medarbeiderne.
- For rektor og skolens ledelse er planen et verktøy for styring og oppfølging, og for innhenting av informasjon om skolens læringsmiljø.
- For Pedagogisk-psykologisk avdeling er planen retningsgivende for veiledning og rådgivning.

Kvalitetsplan skole er en dynamisk plan, som revideres jevnlig på bakgrunn av evalueringer, ny forskning og endringer i statlige føringer for skolene.

DEL 1

1.1 FORSKNINGSBASERT KUNNSKAP OM GOD PRAKSIS

Lærernes rolle gjennom planlegging og gjennomføring av undervisning trekkes frem som svært betydningsfullt for at elevene skal utvikle de kompetansene som er anbefalt. NOU 2015:8: Fremtidens skole (s.13) peker på at *«Det har stor betydning for elevenes læring at skolene jobber systematisk med å utvikle et godt læringsmiljø, der elevene tør å prøve og å gjøre feil, og lærer tar medansvar for det sosiale miljøet på skolen.»*

For å videreutvikle undervisningen er sterke profesjonsfelleskap på skolene en forutsetning. Det er behov for en langsiktig utvikling av lærernes planlegging, gjennomføring og evaluering av undervisningen. En del av lærernes kompetanse bør være å inngå i et profesjonsfelleskap som systematisk utvikler praksis både i og utenfor klasserommet.²

² NOU 2015:8 Fremtidens skole

I utøvelsen av en profesjon kan en ikke jobbe med utgangspunkt i enkle årsakssammenhenger. Et nøkkelbegrep i denne sammenheng er utøvelsen av **profesjonell dømmekraft**. Utøvelsen av profesjonen, som læreryrket er, omfattes av en kompleksitet. Kompleksiteten i en undervisningssituasjon vil alltid være større enn kapasiteten hos den profesjonelle aktøren, i dette tilfellet læreren. Læreren har mål for undervisningsøkta og jobber med det som utgangspunkt. Det er avgjørende at læreren bruker tilbakemeldingene elevene gir i undervisningsøkta og gjør korrigerende tiltak i sin praksis. Det er i denne sammenheng læreren utøver profesjonell dømmekraft. Læreren må i kraft av sin kompetanse velge de metoder og fremgangsmåter som virker best for elevenes læring. Det forventes i denne sammenheng at læreren har kjennskap til klassens og den enkelte elevs forutsetninger, at læreren er metodisk og teoretisk velorientert og kan begrunne valgene i teorien.

Alle ansatte i en skole er ledere av læring og på den måten inngår de i et *profesjonelt læringsfellesskap*. Det kreves at lærerne analytisk og undersøkende samarbeider om å styrke sin egen og kollegenes profesjonelle praksis. Respekt for hverandre som fagpersoner og mennesker er en forutsetning. I tillegg, ved å ha en åpen og undersøkende tilnærming, vil læringen i fellesskap være større enn om en er sosialt avvisende og privatpraktiserende. Profesjonelle læringsfellesskap skal styrke profesjonaliteten. Profesjonaliteten ligger i styrkingen av en felles faglig praksis.³

Alle elever er ulike, og hva som er elevens beste, er et kjernespørsmål i all opplæring. Dette spørsmålet må besvares på nytt hver dag av alle som jobber i skolen (Kunnskapsdepartementet, 2020, Overordnet del).

³ Qvortrup, 2018, s.9

1.2 LÆRINGSMILJØBEGREPET

«Læringsmiljø er definert som «de samlede kulturelle, relasjonelle og fysiske forholdene på skolen som har betydning for elevenes læring, helse og trivsel.» Et godt læringsmiljø og lærerens kompetanse i klasseledelse er viktig for alle elevers utvikling, men spesielt for elever som strever faglig og/eller sosialt.» (Utdanningsdirektoratet).

Læringsmiljøet forstås som miljømessige faktorer i skolen. Miljømessige faktorer er:

Lærerens forventninger og støtte til elevene: Lærerne har høye og uttalte forventninger til alle elever uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn og støtter og hjelper alle elevene aktivt i læringsarbeidet.

Elevenes trivsel og skolens sosiale miljø: Alle elever trives sosialt godt på skolen, og det er et inkluderende elevfelleskap gjennomgående uten konflikter, mobbing og andre former for krenkelser.

Elevenes forventninger til egen mestring: Alle elever har høye og realistiske forventninger til egen mestring og har en positiv innstilling til læring. De forstår at deres læringsutbytte er avhengig av deres arbeidsinnsats.

Lærerens klasseledelse og håndhevelse av regler og normer: Alle lærere utøver en tydelig klasseledelse, og de framstår som trygge og tydelige voksne i skolen. Det er både ro i timene og aktiv deltagelse fra elevene. Læreren inngår i en sosial og faglig relasjon til den enkelte elev, har kompetanse til å lede klassen og et undervisningsforløp og har faglig og fagdidaktisk kunnskap.

Fysisk miljø: Skolens fysiske miljø er godt. Bygningen og interiøret er godt vedlikeholdt. Innemiljøet på skolen og i klasserommet er ryddig og understøtter god læring.

Egenledelse er et pedagogisk begrep som sier noe om evnen til å ta i bruk de verktøyene i hjernen som har til felles å styre målrettet aktivitet. Egenledelsesferdigheter er involvert i all planlegging, abstrakt tenkning, sosial samhandling, problemløsning, og utførelse av mer komplekse handlinger. Vi bruker ferdighetene i møte med nye utfordringer og når vi skal gjøre noe som ikke er ren rutine. Utviklingen av disse ferdighetene skjer i samspill med andre. Selv om egenledelse i stor grad handler om hjernens modning av eksekutive funksjoner som bl.a. planlegging, organisering, fleksibilitet og impuls kontroll, er dette også i stor grad ferdigheter som må læres. Det er skolens oppgave å gi elever strategier til å utnytte sitt potensial innenfor disse områdene. Det hjelper ikke eleven å ha et høyt modningsnivå på planlegging vedkommende ikke lærer å planlegge.

DEL 2

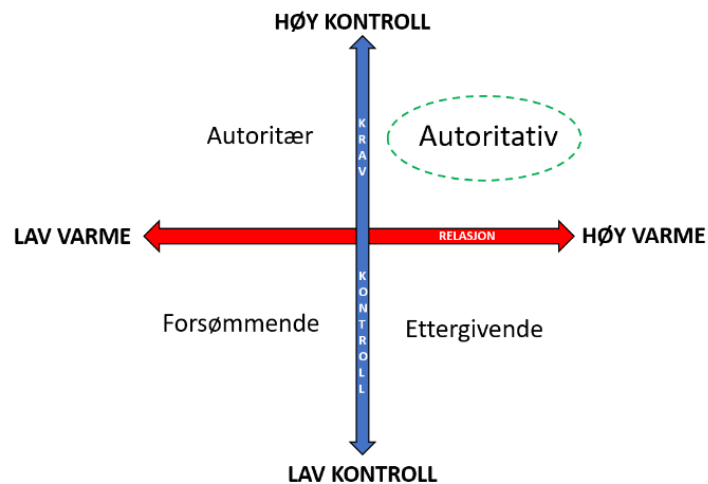
2.1 VOKSENROLLEN

Skolens forventninger til den enkelte elev om innsats og mestring påvirker læring og tro på egne evner og muligheter. Det er derfor avgjørende at skolen møter alle elever med ambisiøse, men realistiske forventninger, og at lærere utviser et profesjonelt skjønn når de vurderer elevenes læring... God klasseledelse bygger på innsikt i elevenes behov, varme relasjoner og profesjonell dømmekraft (Kunnskapsdepartementet, 2020, Overordnet del).

For å få til en vellykket gjennomføring og bærekraftig tilpasning av innholdet i planen i den enkelte skole, er det vesentlig å etablere felles forståelse, holdninger og reaksjoner blant de voksne når det gjelder hvordan man sikrer læringsmiljøet i skolen. Involvering av alle voksne i skolen gjøres over tid gjennom refleksjon over egen og felles praksis og samtaler. Sentralt i planen er *kjennetegn på god praksis. Kjennetegnene er laget for å identifisere, forsterke og utvikle god praksis.*

Forholdet mellom barn og voksne er asymmetrisk. Dette stiller store krav til hvordan voksne forvalter sin rolle. Den voksne har ansvar for kvaliteten på relasjonen og innholdet i den, samt forstå og ivareta barns ulike behov. Dette krever voksne som er «*Større, sterkere, klokere og gode*» (jfr. Brandtzæg, I., Torsteinson, S. og Øiestad, G. 2013). Disse fire elementene bør balanseres. Å være *større* betyr at man er mer erfaren enn barnet. At man er *sterkere* betyr at man som voksen holder fast ved noe. *Kloketen* ligger i at den voksne ser bak barnets umiddelbare ønsker eller reaksjoner, og forstår hva barnet har behov for. Samtidig skal den voksnes *godhet* være til stede i alt man gjør overfor barnet (Øiestad 2011). En slik forståelse hos de voksne ligger til grunn for beskrivelsen av kjennetegn på god praksis.

Forskning fremhever den autoritative voksenstilen som den beste i møte med barn. Begrepet «autoritativ» er hentet fra Diana Baumrinds forskning knyttet til ulike oppdragsstiler hos foreldre (Baumrind 1991, ref. fra Idsøe & Roland 2017). Baumrind sin modell tar utgangspunkt i to dimensjoner, relasjon- og krav/kontrolldimensjonen. Relasjonskvaliteten hos en omsorgsgiver kan plassere seg mellom høy og lav varme. Graden av kontroll kan tilsvarende plassere seg mellom høy og lav kontroll. Omsorgsgivers plassering danner grunnlaget for fire oppdragsstiler eller voksenroller. Den foretrukne og utviklingsfremmende voksenrollen er «den autoritative». De mindre foretrukne og mindre utviklingsfremmende rollene er «autoritær, ettergivende og forsømmende» voksenroller.

Figur 1. Ulike oppdragelsesstiler eller voksenroller. Fritt etter Baumrind 1966.

I planen vektlegges den autoritative rollen. Den autoritative voksenrollen innebærer en kombinasjon av innlevelse fra varme voksne og tydelige grenser og forventninger. Den autoritative voksne er omsorgsfull og kjærlig, setter realistiske grenser, har en åpen kommunikasjon og viser en veiledende og støttende grensesetting. Den autoritative voksne «er større, sterkere, klokere og god» (Brandtzæg, I., & Torsteinson, S. 2013), og «har evnen til empatisk identifikasjon» (Hundeide, 2001).

Det er viktig at krav og grenser settes på en respektfull måte som tar utgangspunkt i barnets modenhetsnivå. Forskning viser at barn som utløser mest grensesetting fra voksne, også har størst behov for at voksne investerer mye i å bygge positive relasjoner.

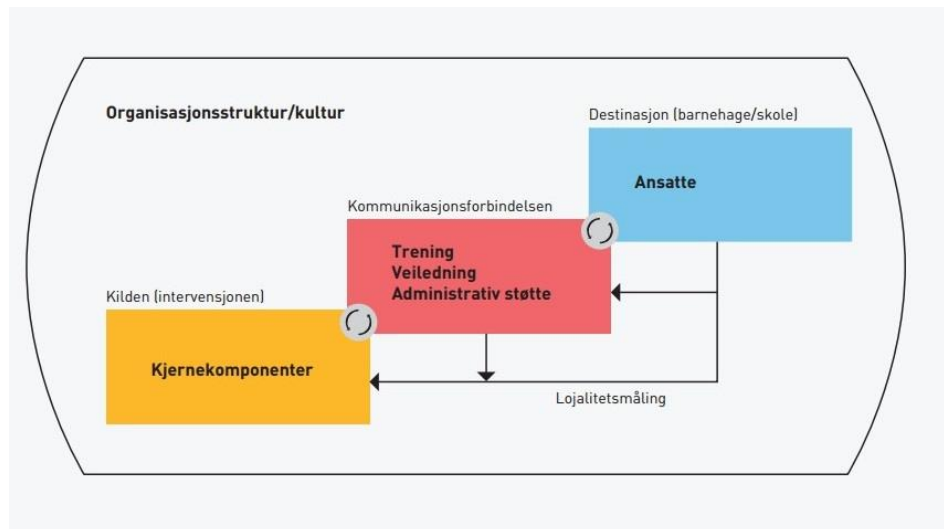
«De barna som har størst behov for kjærlighet, ber om det på de mest uhensiktsmessige måtene. Det samme gjelder de barna som har størst behov for oppmerksomhet, veiledning, ros og oppmuntring» (Webster-Stratton 2018).

DEL 3

3.1 IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID

Lillestrøm kommunes kvalitetsplan er i seg selv en *enkel ressurs* (Grubb 2011⁴), i likhet med timetall, klassestørrelse og antall pc-er. Enkle ressurser kan som regel kjøpes for penger og har verdi i den grad de skaper og utløser komplekse og abstrakte ressurser. Gode relasjoner mellom lærer og elev, god klasseledelse, god undervisning og en læringsfremmende skolekultur er eksempler på abstrakte ressurser. Når ansatte i skolen er «blitt teorien og kunnskapen», kan man si at praksisen er implementert og blitt en abstrakt ressurs. De komplekse og abstrakte ressursene har *den største effekten* på læringsutbyttet og læringsmiljøet (Kunnskapsdepartementet 2011⁵).

Fixsen m.fl. (2005) har laget en oversiktsmodell for arbeid med implementering, (ref. frå Roland & Westergård red., 2015, s.22). Modellen anbefales til bruk i implementeringsarbeid i skolene.

Figur 2. Et rammeverk for implementering

Figuren over gir en forståelsesramme for hva som skjer i en implementeringsprosess.

- Kilden er endringen (intervensjonen) som skal innføres i skolen (destinasjonen).
- Kjernekomponentene er hovedinnholdet i endringen som skal innføres.
- Kommunikasjonsforbindelsen er konkrete tiltak ansatte bruker for at ny kunnskap skal bli en del av skolekulturen. Tiltakene kalles implementeringsdrivere gir endringsprosessen energi. Kjernekomponentene må trenes på, de ansatte må få veiledning og administrativ støtte. Det må være en tydelig plan og retning for arbeidet.
- Dette hviler på strukturer og kulturen i organisasjonen

I Roland & Westergård beskrives implementering som en endringsprosess/innovasjon i tre faser:

1. Initiating (forankringen): Bli kjent med kjernekomponentene i endringen, skaff ressurser, lag en tydelig plan og gode rammer.
2. Implementering: Sett i gang prosesser som gir mulighet til å omsette og øve inn kjernekomponentene til den daglige praksisutøvelsen.
3. Videreføring: Sørg for at innholdet som har blitt en del av praksisutøvelsen blir holdt aktivt og videreutvikles i skolen. Nye endringer bør kobles sammen med det endringsarbeidet som allerede er gjort.

3.2 LEDELSE AV IMPLEMENTERING OG UTVIKLINGSARBEID

3.2.1 Rektors rolle

GI RETNING

- Rektor forstår og synliggjør betydningen endring og forbedring har for skolens kjerneaktivitet – læring, trivsel og utvikling.
- Rektor uttrykker visjonen.
- Rektor skaper felles forståelse for mål og innhold i det pedagogiske arbeidet.
- Rektor tydeliggjør sammenhengen mellom læreplanen, kommunale planer, nyere forskning og teori, data om skolen og ønsket praksis.
- Rektor er en god rollemodell for skolen og håndterer vanskelige situasjoner med mot og besluttsomhet.
- Rektor inspirerer lærerne til å utøve medlederskap i det pedagogiske arbeidet.
- Rektor skaper et klima for kritisk blikk på egen praksis, der forandring og forbedring kan finne sted.

SKAP ROM FOR UTVIKLING

- Skoleledelsen lager en overordnet plan for implementering, underveisevaluering og videreføring av arbeidet.
- Skoleledelsen identifiserer kjernekomponenter og velger implementeringsdrivere tilpasset sin skole.
- Rektor sørger for at alle ansatte har nødvendig kunnskap, og får mulighet til å skape et eierskap til endringsarbeidet.
- Rektor tilrettelegger for arenaer der de ansatte får mulighet til å øve og trene, i kombinasjon med veiledning.
- Rektor følger opp, stiller krav og motiverer til gjennomføring og videreføring av endringsarbeidet.

3.2.2 Lærers rolle

- Læreren er en tydelig faglig medspiller i det pedagogiske arbeidet.
- Læreren er en rollemodell for god voksenpraksis.
- Læreren setter ord på god praksis og synliggjør sammenhengen mellom teori og praksis.
- Læreren har et bevisst forhold til sin rolle i endringsarbeidet, og arbeider systematisk med implementeringsdriverne som er valgt i forhold til endrings- og utviklingsarbeidet med sine medarbeidere.
- Læreren inkluderer alle i refleksjon om hva som kjennetegner et godt læringsmiljø.
- Læreren involverer alle i refleksjon omkring betydning av kjennetegn for god praksis.
- Læreren leder arbeidet med systematisk refleksjon om og rundt egen praksis og egne være/- og handlemåter.

3.3. STRATEGI

Kvalitetsplanen bygger på forskningsbasert kunnskap om lærernes praksis. Fra en skolehverdag hvor det har vært lite rom for å vurdere hverandres praksis, vet vi i dag at gode læringsmiljøer utvikles der innsatsen rettes inn mot kjerneaktivitet. Skolene og støtteapparatet må sammen bidra til å endre og forbedre praksis i skolene, gjennom å gå inn i kjerneaktiviteten – *undervisningen og opplæringen*. Innsats som er rettet mot aktiviteter og situasjoner utenfor selve undervisningen, kalles randsonaktivitet eller middelsituert strategi. Eksempel på dette er reflekterende lærerteam, kurs osv

”Det er mange grunner til at undervisningen ofte ikke har vært særlig berørt [...] En grunn er valget av middelsituerte strategier. En annen grunn er at det er mer krevende og kanskje konfliktfylt å forandre kjernevirksomheten i organisasjonen enn å forandre aktiviteter i randsonen av den” (Blossing et al. 2010²⁶).

”Evalueringen tyder [...] på at det er en kritisk faktor at de innsatser som gjennomføres er målsituerte, det vil si at de finner sted så nær undervisningssituasjonen som mulig” (ibid.).

Å fremme og delta i lærernes læring er den ledelsesdimensjonen som har best innflytelse på elevresultatene. Rektor utøver ledelse med vekt på lærernes yrkesutøvelse gjennom et balansert forhold mellom fokus på undervisningen og aktiviteten på den ene siden, og å pleie og forsterke det relasjonelle forholdet på den andre. Jo mer skoleledere fokuserer på læring og undervisning i sitt arbeid, sine relasjoner og sin egen læring – jo større er ledernes betydning for elevenes læringsutbytte (Robinson, V., 2019, foredrag).

Viviane Robinson viser også til begrepet dobbelkretslæring. I forbedring av skolen skal ikke bare handlinger og konsekvenser endres, men i en dobbelkrets også oppfatninger og verdier. Robinson beskriver hvilke menneskelige mekanismer som aktiviseres og en bevisstgjøring og endring av læreres og skolens handlingsteori.⁴

⁴ Robinson, 2018, s. 42

DEL 4

4.1 INNLEDNING TIL FOKUSOMRÅDENE

Alle fokusområdene representerer ulike innfallsvinkler til å få oversikt over det helhetlige læringsmiljøet i skolen. De eksisterer samtidig, og er aktuelle i ulik grad til ulike tider. Det er nær sammenheng og overlapp mellom flere av områdene. I arbeid med ett område vil man derfor med stor sannsynlighet erfare at man berører andre områder, og at de ulike områdene bringer inn ulike perspektiver i arbeidet med elevgruppen. Relasjon presenteres først. Forskning viser at god praksis begynner med den gode relasjonen mellom elevene og de ansatte i skolen. Spesielt viktig anses forholdet mellom lærer og elev.

Hvert fokusområde i planen vil ha følgende inndeling og framstilling:

- **Kjennetegn på god praksis:** Beskrivelse av godt arbeid med læringsmiljøet.
- **Praksis sannsynliggjør:** Beskrivelser av sannsynlige positive effekter for elevene.

Kjennetegn på god praksis	Praksisen sannsynliggjør
Lærer opptre ovenfor elevene slik en vil at elevene skal opptre ovenfor hverandre.	Elevene opplever seg respektert, verdsatt og anerkjent.
Lærer viser interesse og snakker med elevene om det som opptar dem, også om annet enn skolefag.	Elevene opplever at lærer bryr seg. Elevene opplever å bli tatt på alvor.

Figur: Eksempel på visuell framstilling av kjennetegn på god praksis og sannsynlige positive effekter.

Kjennetegnene og de sannsynlige effektene har god forskningsmessig støtte. Kvalitetsplanen skal bidra til å øke sannsynligheten for et bedre læringsmiljø gjennom de ansattes praksis.

Det er viktig at kjennetegnene på god praksis operasjonaliseres og brytes ned til konkrete eksempler. I noen tilfeller vil kjennetegnene være tilstrekkelig godt konkretisert slik at de kan brukes uten videre operasjonalisering. Intensjonen er at det skal være mulig å gjenkjenne, identifisere og forsterke god praksis i skolen. Under hvert av områdene er det skrevet inn konkrete eksempler og skolene oppfordres til å utarbeide flere.

Hvert fokusområde inneholder forslag til refleksjonsspørsmål og praktiske treningsforslag. Å reflektere sammen er viktig for å få en felles forståelse i skolen. Bevissthet om egne holdninger og hvordan egen væremåte har betydning for elevene er et nødvendig utgangspunkt for å kunne endre sin praksis. I tillegg til refleksjon og samarbeid om mål, er det viktig at man som profesjonsutøver hele tiden øver og finsliper sin praksis i klasserommet. Planen inneholder derfor også noen treningsforslag. Det oppfordres til at det utvikles nye refleksjonsspørsmål og treningsforslag på den enkelte skole.

RELASJON

Relasjonskompetanse handler blant annet om å forstå og samhandle med barn og unge på en god og hensiktsmessig måte.⁵ En læringsfremmende relasjon er basert på at læreren viser respekt, toleranse, empati og interesse for elevene. Det er viktig at læreren mener at alle elever har et potensial for læring. Det vil alltid være den voksne som har ansvaret for relasjonskvaliteten, men det er elevens perspektiv og vurdering som er avgjørende.

Kjennetegn på god praksis	Praksisen sannsynliggjør
Lærer opptrer ovenfor elevene slik en vil at elevene skal opptre ovenfor hverandre.	Elevene opplever seg respektert, verdsatt og anerkjent.
Lærer viser interesse og snakker med elevene om det som opptar dem, også om annet enn skolefag.	Elevene opplever at lærer bryr seg tar dem på alvor.
Lærer setter ord på og reflekterer over læringsfremmende- og positivt sosialt samspill sammen med elevene.	Alle elevene i klassen ber om hjelp når de har behov for det.
Lærer jobber bevisst med å skape gode normer i klasserommet.	Elevene tør å svare, selv om de ikke er sikre på om svaret er rett.
Lærer anvender elevenes innspill i den videre klasseromsamtalen og møter alle innspill med positiv interesse.	Elevene er i godt humør og smiler.
Lærer omtaler eleven(e) positivt i møte med andre.	Elevene kommer til læreren når noe er vanskelig.
Lærer bruker humor på en positiv måte i relasjonsbygging med elevene.	Elevene sier fra om egne behov og gir uttrykk for egne meninger og respekterer andres behov og meninger.
Lærer opptrer rolig i situasjoner hvor elever ikke følger normer og regler og inviterer til refleksjon om situasjonen og utløste følelser.	Elevene har en eller flere som de kan være sammen med og opplever tilhørighet.
Lærer gir opplæring i hensiktsmessige konfliktløsningsstrategier med vekt på løsningsfokuset tilnærming.	Elevene hilser på hverandre.
Lærer tilrettelegger for felles aktivitet og samspill i friminutt og bruker friminuttet som læringsarena for sosiale ferdigheter.	Elevene har et språk for å sette ord på egne følelser og hvordan de har det.
Skolens fysiske miljø gir rom for fysisk aktivitet	Elevene får positive mestrings- opplevelser gjennom fysisk aktivitet.

⁵ Røkenes & Hanssen, 2002

Konkrete eksempler på god praksis:

Lærer tar initiativ til kontakt med elevene når de kommer.
Lærer hilser på eleven med navn ved dagens første møte.
Lærer har tenkt gjennom hvor og med hvem elevene skal sitte sammen med.
Lærer gir oppmuntringer og viser interesse og omtanke for den enkelte elev
Lærer viser et vennlig ansikt og søker blikkontakt med elevene.
Lærer roser, støtter og bryr seg om elevene.
Lærer tilrettelegger for prososiale og relasjonsbyggende aktiviteter i klassen.
Lærer bruker selvironi og humor, ler sammen med elevene.
Lærer vurderer elevenes behov for å ta et avbrekk i undervisningsøkta.

Til refleksjon og læringsprosesser:

1. Hvordan kan vi jobbe for å få (enda) bedre relasjon til elevene deres?
2. Hvordan kan vi tilrettelegge for sosialt spill mellom elevene?
3. Hva legger vi i «gode normer i klasserommet»? Hvordan jobber vi for å få til dette?
4. Hvordan opptrer vi når elevene ikke følger normer og regler?
5. Hvordan gjennomføres gode klasseromsamtaler i våre klasserom?
6. Hvordan praktiserer vi emosjonsregulering i forhold til regelhåndhevelse?
7. Hvordan kan man håndtere utfordrende adferd i et problemløsningsperspektiv?
8. Diskuter begrepet autoritativ voksen. Hvordan jobber vi når vi er autoritative voksne?

Treningsforslag:

Benytt registreringsverktøyet «Kontaktbarometer» for å realisere at alle elever opplever at noen av de voksne investerer i relasjonen (se vedlegg: Relasjonskonto).

Tren daglig på å gi gode beskjeder til elevene. Treningsmomenter for gode beskjeder er blant annet å være fysisk nær, ha øyekontakt og bruke elevens navn. Konkretiser hva eleven skal gjøre på en hyggelig og bestemt måte.

Tren på å oppmuntre og rose elevens positive initiativer i ulike sosiale prosesser.

Tren på å oppmuntre og rose initiativer fra elever som fremmer egen og andres læring.

KLASSELEDELSE

Læreren utøver god klasseledelse ved å ha høy bevissthet om viktigheten av god lærer-elev-dialog, og dermed tar ansvar for kvaliteten på relasjonen mellom lærer og elev. Et viktig fokus er å etablere et positivt klima og arbeidsro. Læreren må videre sørge for en god struktur på undervisningen og sørge for tydelige beskjeder og instruksjoner. Hver enkelt elev får direkte tilbakemeldinger på arbeidsinnsats, læringsmål og atferd, samt får støtte til å utvikle egne læringsstrategier.

Kjennetegn på god praksis

Lærer sikrer felles oppmerksomhet før beskjeder gis.

Lærer minner elevene på ro og oppmerksomhet om arbeidsoppgaver.

Lærer gjennomgår plan for dagen.

Lærer tydeliggjør læringsmål og hensikt med timen/læringsøkten.

Lærer tydeliggjør helhet og sammenheng i faget og mellom fag.

Læreren starter økten med å hente opp elevens forkunnskaper til tema.

Lærer gir hyppige og konkrete tilbakemeldinger som viser at eleven er på vei i måloppnåelsen.

Lærer har kontroll over overgangssituasjonene.

Læreren legger til rette for varierte læringsaktiviteter og tar i bruk ulike læringsstrategier.

Lærer gir elevene tilstrekkelig tid til å tenke ut svar.

Lærer anerkjenner elevens initiativ og deltakelse i undervisningen, og møter elevens innspill med åpenhet og undring.

Lærer engasjerer elevene i vurdering av eget og andres arbeid.

Lærer oppsummerer og evaluerer læringsøkta sammen med elevene.

Praksisen sannsynliggjør

Elevene får godt læringsutbytte av undervisningen.

Elevene vet hva forventes av dem.

Elevene er motivert for læring.

Elevene føler mestring.

Elevene opplever skoledagen som oversiktlig.

Elevene opplever at undervisningen er gøy (eller noe tilsvarende).

Elevene tør delta aktivt i undervisningen (eller "Elevene opplever at det er trygt å delta i undervisning/snakke i timen").

Elevene forstår hva de skal lære

Elevene vet hva som forventes av dem

Elevene får tilbakemelding på prestasjon

Elevene involveres i eget læringsarbeid

Konkrete eksempler på god praksis:

Lærer forbereder elevene ved å gjennomgå plan for dagen eller plan for læringsøkt.

Lærer venter til alle er stille før hun/han begynner å snakke med elevene i klassen.

Lærer forteller hva elevene skal gjøre nå - og etterpå.

Lærer snakker med elevene om hva som ble gjort under forrige økt.

Lærer deler elevene i grupper.

Lærer gir elevene roller/ansvarsoppgaver når de skal samarbeide i grupper.

Lærer har kontroll i overgangene gjennom og mellom timer.

Til refleksjon og læringsprosesser:

1. Hvordan kan elevene bli mer engasjert i målene?
2. Hvordan kan vi utvikle elevenes læringsglede og nysgjerrighet?
3. Hva gjør vi for å skape forutsigbarhet for alle elevene i klasserommet?
4. Hvordan sikrer vi at elevene forstår hva skal gjøre?
5. Hvordan gir vi tilbakemeldinger?
6. Hvordan styrer vi overgangene i skoletimer? (Forflytninger, henter ting)
7. Hvordan kan vi involvere elevene i vurdering av eget og andres arbeid?
8. Hva betyr det å være en tydelig voksen?
9. Hvordan kan vi sjekke ut om elevene har forstått og lært?

Treningsforslag:

Prøv ut ulike måter å engasjere elevene i mål for timen på.

Få med elevene til å bryte ned mål til kriterier.

Sett i gang samtaler som oppmuntrer til undring og diskusjoner.

Prøv ut ulike metoder for å finne ut hva eleven har fått med seg i løpet av timen.

PSYKOSOSIALT MILJØ

De voksne har ansvaret for at alle barn i skolen er inkludert i fellesskapet og har det bra sammen. Måten den voksne svarer, bekrefter og oppmuntrer elevene på, er avgjørende for hva elevene lærer og hvordan de opplever seg selv. Sensitive, trygge voksne hjelper barn og unge til å utvikle seg ut fra sine forutsetninger, både faglig og sosialt.

Kjennetegn på god praksis

Ved skolestart utarbeider, gjennomgår og øver lærer på klasse- og grupperegler i samarbeid med elevene.

Lærer har ansvar for at klassereglene er hensiktsmessige, få (3-5), positivt formulert og viser til ønsket atferd.

Lærer håndhever regler og konsekvenser rimelig, forutsigbart og hensiktsmessig.

Lærer roser og anerkjenner elevene når de følger regler og normer i og utenfor klasserommet.

Skolen sørger for at friminuttet oppleves trygt for alle elever og at det utvises fleksibilitet for elevenes behov.

Lærerne har en handlingsplikt ved mistanke eller kunnskap om at en elev utsettes for krenkende ord eller handlinger, f.eks. mobbing.

Lærer gir elevene emosjonell støtte, og gir samtidig elevene gode og positive løsningsstrategier.

Inspiserende lærer tar kontakt med elever som går alene i friminuttet, tar initiativ til samtale og hjelper eleven å bli med i aktivitet ved behov.

Lærer hjelper oppmuntrer til, løfter og roser godt samspill i pågående situasjoner.

Ledelsen følger opp rutiner for å forebygge eller redusere hindre bekymringsfullt skolefravær.

Praksisen sannsynliggjør

Elevene opplever at de er de viktigste aktørene på skolen.

Elevene opplever at lærerne har god oversikt og griper inn ved behov i friminutt og overgangssituasjoner.

Elevene unngår isolasjon og frafall i skolen forebygges.

Elevene opplever at inndeling i grupper og par er trygt og forutsigbart.

Eleven opplever friminuttene som trygge

Elevene deltar i ulike typer lek og aktivitet.

Elevene er i samspill over tid.

Elevene viser glede og humor i samspill.

Elevene deltar i fellesskapet og tar hensyn til hverandre.

Elevene opplever at konflikter kan håndteres, løses og avsluttes på en god måte.

Elevene opplever at følelsene deres blir tatt på alvor og at lærerne bryr seg om dem.

Konkrete eksempler på god praksis:

Lærer gjennomfører jevnlig klassemøter hvor regler blir drøftet og evaluert.
Lærer opptrer rolig, bestemt og vennlig i grensesettingssituasjoner.
Lærer gir ros til elever som følger de vanlige normene i klasserommet.
Lærer lytter ut om elevene opplever seg trygge på skolen.
Lærer lytter ut hvordan elevene har det med hverandre og med de voksne på skolen.
Lærer planlegger aktiviteter i friminuttet sammen med elevene.
Lærer hjelper elevene med rollefordeling i gruppeoppgaver.
Lærer setter navn på følelser og hjelper elevene med å vurdere følelsenes styrkegrad.

Til refleksjon og læringsprosesser:

1. Hva er hensiktsmessige regler i klasserommet? Stemmer disse overens med de skoleomfattende reglene vi har? Hvordan involverer vi elevene i utformingen?
2. Hvordan kan vi sørge for at alle elever føler seg trygge på skolen?
3. Hvordan kan vi skape mer glede og humor i klasserommet?
4. Hva kan være eksempler på gode regler og konsekvenser i klasserommet?
5. Hva betyr det at lærer følger opp regler rimelig, forutsigbart og hensiktsmessig.
6. Hva er skolens rutiner ved mistanke eller kunnskap om at en elev utsettes for krenkende ord eller handlinger.
7. Hvordan kan vi hjelpe elever i gang med lek og sosialt samspill hvis eleven gir uttrykk for at hun/han vil være alene? Er det greit å leke alene? Hvis ja, hvor lenge? Hvis nei, hvorfor?
8. Hvordan kan dere lære elevene gode konfliktløsningsstrategier? F.eks. hvordan hjelpe elevene å flytte fokus fra problem til løsning i konflikter.
9. Diskuter begrepene erting, konflikt, krenkelser og mobbing (likheter og ulikheter).
10. Hvordan kan vi videreutvikle egen klasseledelse?

Treningsforslag:

Ta en ekstra runde når du har inspeksjon og let etter elever som er alene. Ta initiativ til kontakt. Det kan hende du ikke finner noen de første gangene.

Når det oppstår episoder som du må gripe inn i; sett opp elevenes fortelling i en handlingskjede, gjerne visuelt. (Først skjedde det, så skjedde det, også...?)

Lag et system for å gi ekstra mye ros og oppmuntringer til elevene.

EGENLEDELSE

Egenledelse er et pedagogisk begrep som benyttes for å si noe om evnen til å ta i bruk de verktøy (eksekutive funksjoner) i hjernen som har til felles å styre målrettet aktivitet. Egenledelse har en del fellestrekk med selvregulert læring; elevene setter mål for egen læring, og samtidig overvåker, regulerer og kontrollerer egen kognisjon, motivasjon og atferd.⁶ Den største forskjellen er at selvregulert læring handler først og fremst om læring, mens egenledelse i tillegg omtaler prosesser knyttet til oppgaver som å samarbeide, hjelpe andre eller å få til noe vanskelig.

Kjennetegn på god praksis

Lærer reduser distraksjonsfaktorer før det gis instruksjoner.

Lærer trener på at elevene automatiserer rutiner i klasserommet.

Lærer utvikler organiseringssystemer sammen med elevene.

Lærer hjelper (enkelt)elever å planlegge framdrift i skolearbeidet.

Lærer sjekker ut at elevene har fått med seg den informasjonen som er gitt og deler opp informasjon i mindre enheter ved behov.

Lærer forbereder elevene på dager som avviker fra de ordinære dagene.

Lærer anvender leker og aktiviteter som avbrekk i undervisningen og for å trene på sosiale ferdigheter og egenledelse

Lærer støtter elevene i å innøve strategier for å huske og få oversikt over informasjon.

Lærer gir elevene støtte til å ta gode valg.

Lærer roser og oppmuntrer når elever tar i bruk følelsesmessige signaler hos seg selv og andre og finner gode løsninger.

Praksisen sannsynliggjør

Elevene innretter oppmerksomheten mot oppgaven de skal gjøre.

Eleven tilpasser seg fellesskapet og tar hensyn til andre.

Elevene planlegger hvordan oppgaven skal løses.

Elevene organiserer læringsstoff og utstyr, og holder oversikt over de ulike delene av oppgaven.

Elevene anvender strategier for å huske hva de skal gjøre.

Elevene utviser fleksibilitet når utfordringer oppstår.

Eleven venter på tur, deler med andre, hjelper andre, følger regler og beskjeder og takler skifter og overganger godt.

Elevene viser ønsket aktivitet og deltakelse i klassen.

⁶ <http://www.snl.no>

Konkrete eksempler på god praksis:

Lærer sørger for at materialet som skal brukes er i fokus og at elevene ikke distraheres av parallelle aktiviteter i klasserommet.

Lærer hjelper elevene å organisere skolearbeidet, å rydde før neste aktivitet, å holde orden i hyller eller å holde orden i skolesekken.

Lærer er ekstra nøye med forutsigbarhet på annerledes dager som utflukter eller matematikkdager, samt på økter og situasjoner med mindre struktur enn vanlig.

Lærer hjelper elevene til å ta i bruk huskelister, tankekart eller til å ta notater.

Lærer gir elevene støtte til å ta gode valg gjennom reflekterende samtale.

Lærer gir positive tilbakemeldinger og anerkjennelse når elevene forhandler seg frem til fredelige løsninger eller jenger seg i diskusjoner.

Lærer sørger for at det som henger på veggene er aktuelt og/eller læringsstøttende.

Lærer sikrer at alle har forstått beskjeden, før neste beskjed gis.

Lærer gir individuelle beskjeder til enkeltelever i tillegg til felles beskjeder.

Lærer bruker og benevner gjentakende strukturer i oppstart, overganger og avslutninger gjennom den enkelte skoletime og gjennom dagen.

Til refleksjon og læringsprosesser:

1. Hva er kan være distraherende for elevene i klasserommet?
2. Hva slags rutiner ønsker vi å ha i klasserommet?
3. Hvordan kan vi hjelpe elevene til å holde mer orden og oversikt i tingene sine?
4. Hva slags leker og aktiviteter kan være gode avbrekk i undervisningen?
5. Hva slags læringsaktiviteter kan også oppleves som avbrekk for elevene?
6. Drøft følgende: "Elevene skal selv ta ansvar for å planlegge og organisere egen læring".

Treningsforslag:

Øv på å sikre deg felles oppmerksomhet før du gir beskjeder. Snakk høyt med elevene om hva du gjør, slik at de forstår strategien din.

Legg merke til hva som faktisk er læringsstøttende av det som henger på vegger eller står synlig fremme. Fjern visuell støy fra klasserommet.

Øv på å forberede elevene på hva som skal skje nå og de neste minuttene, og oppdaterer fortløpende.

Lag et beskjedsystem/rutiner for skifte av aktivitet i klasserommet og skifter mellom klasserom. Bruk disse som støtte i overgangssituasjoner.

Øv på å stille åpne spørsmål i kommunikasjon med elevene.

Øv på å gi læringsfremmende tilbakemeldinger.

SAMARBEID SKOLE – HJEM

Godt samarbeid mellom skole og hjem bidrar både til gode læringsvilkår for hver enkelt elev, og til et godt læringsmiljø for alle på skolen. Fornøyde foreldre er gode samarbeidspartnere, og dette får vi gjennom å sette barnets beste i fokus. Foreldrenes oppfattelse av skolen farges av hvordan skolen klarer å ivareta deres behov for å bli lyttet til og tatt på alvor. Skolen og foreldrene må snakke sammen slik at de får en felles forståelse av hvor eleven står, faglig og sosialt, samt bli enige om veien til videre utvikling.

Kjennetegn på god praksis

Skolens kommunikasjon med hjemmet er preget av gjensidig respekt.

Lærer tar kontakt med hjemmet før skolestart, spesielt ved 1. og 8.trinn.

Lærer formidler positive forventninger om elevens faglige og sosiale utvikling.

Lærer avklarer med foreldrene i sin klasse hvordan samarbeidet og kontakten skal foregå.

Lærer viser i dialog med foreldrene at skolen ønsker å legge forholdene til rette best mulig for eleven.

Lærer støtter og veileder foreldre som kan ha spørsmål rundt hjemmeforhold.

Lærer informerer om brudd på skolens ordensreglement og samarbeider med foreldrene om oppfølgingen.

Ledelsen er synlig til stede i, og setter rammer for, samarbeidsforaene mellom skole og hjem.

Ledelsen sikrer at det er god informasjonsflyt mellom skole og hjem.

Ledelsen informerer foreldrene om skolens rutiner for å forebygge og redusere bekymringsfullt skolefravær.

Praksisen sannsynliggjør

Hjemmet opplever skolen som lagspillere.

Foreldre kontakter skolen når de lurere på noe.

Foreldrene er positive til skolen og omtaler den positivt i møte med andre.

Foreldrene har tillitt til skolen og støtter opp om skolens læringsaktiviteter.

Foreldrene gir positive tilbakemeldinger til skolen.

Elevene trives og føler seg trygge på skolen.

Elevene møter forberedt til skolen.

Elevene opplever at det er samarbeid mellom skolen og hjemmet.

Foreldrene følger opp tiltak som skolen og hjemmet er blitt enige om.

Foreldrene forstår hvordan de skal forholde seg til tilbakemeldinger de får fra skolen, f.eks. ved brudd på ordensreglement.

Konkrete eksempler på god praksis:

Lærer oppmuntrer eller tar initiativ til en sosial sammenkomst før oppstart i 1. og 8. klasse.

Lærer informerer foreldrene om kanaler som kan brukes for å holde dialog med skolen.

Lærer sørger for at kontaktinformasjon er lett tilgjengelig for foreldrene.

Lærer sender ut ukepost til foreldre med informasjon om hva klassen har holdt på med, samt viktig informasjon for kommende uke.

Lærer inviterer foreldre, og evt. eleven, til samtale om individuell tilrettelegging på skolen.

Lærer tar initiativ til å sjekke ut og evt. reparere forholdet etter et vanskelig samarbeid.

Til refleksjon og læringsprosesser:

1. På hvilke måter skal lærere være tilgjengelig for foreldre?
2. Hvordan kan vi samarbeide med foreldrene rundt oppfølging av ordensreglement?
3. Skal lærere "blande seg i" foreldrenes oppdragelse?
4. Hvordan vet vi at vi har gjensidig respekt med foreldrene?
5. Hvordan kan vi formidle til foreldre at vi vil barnets beste? At vi bryr oss om barnet?
6. Hvordan kan vi få til et samarbeid som foreldrene opplever som gjensidig?
7. På hvilke områder kan foreldrene være en ressurs for skolen og klassen?
8. På hvilke måter kan vi ha nytte av de ressursene som foreldrene representerer?

Treningsforslag

Når det skjer ting på skolen, må lærer ofte ringe hjem og fortelle om hva som har skjedd. Lag en liste over ulike forslag til hvordan hjemmet kan følge opp det dere ringer hjem om. Tenk også i forhold til saker dere anser som avsluttet på skolen.

Gjennomfør «positive møter» med elever som viser negativ atferd, eller der hvor det ønskes bedre samarbeid med hjemmet. Dette er et ukentlig treffpunkt, på ca. 5 minutter, hvor lærer skal gi tre konkrete tilbakemeldinger på situasjoner hvor eleven har utvist positiv atferd. Dette kan, men må ikke, knyttes til mål. Etter hvert kan foreldrene også komme med tre slike historier og til slutt eleven selv kan fortelle om episoder som har vært positive. I disse møtene skal det ikke planlegges, deles negative episoder eller legges vekt på hva som bør bli bedre fremover. Kun fortelle historiene og avslutte.

Øv på innramming av møter. Noen eksempler:

Sett opp en agenda og gjennomgå denne i starten av møtet. Uttrykk hensikten med møtet og at barnets beste er i fokus. Angi tidsbruk på de ulike punktene i agendaen og hold deg til dette. Sørg for oppsummeringer underveis og i slutten av møtet. Avklar om det skal settes opp et nytt møte.

